

Udenrigsministeriet: Dansk sikkerhedspolitik 1948-1966 – Bind I: Fremstilling

4. Forbundsrepublikken Tysklands optagelse i Den nordatlantiske Traktat (side 49-65)

KAPITEL IV

Forbundsrepublikken Tysklands optagelse i Den nordatlantiske Traktat

I løbet af foråret og sommeren 1950 bevirkede den voksende internationale spænding, at spørgsmålet om et tysk forsvarsbidrag blev taget op såvel i Forbundsrepublikken Tyskland som af de vestlige stormagter, hvis synspunkt var, at de betydelige vesttyske ressourcer ikke burde undrages Atlantmagternes bestræbelser for at sikre forsvaret af det vesteuropæiske område. Blandt de faktorer, der gjorde spørgsmålet aktuelt, var i første række oplysningerne om, at der i Østtyskland opbyggedes en stærk militær organisation: folkepolitiet. En vis rolle spillede endvidere det nordkoreanske angreb på Sydkorea. Endelig bør nævnes Atlantmagternes generelle militære underlegenhed på det europæiske kontinent.

På Det nordatlantiske Råds møde i New York i september 1950 fremlagde den amerikanske udenrigsminister Acheson et forslag om oprettelse af en fælles europæisk forsvarsstyrke med deltagelse af tyske enheder, jfr. kapitel VII, side 77. Den 26. september 1950 vedtog rådet en resolution, der godkendte tanken om oprettelse af en fælles NATO-hær, men for så vidt angik Forbundsrepublikken Tyskland indskrænkede sig til at anmode forsvarskomitéen om at fremsætte anbefalinger med hensyn til den fremgangsmåde, hvorved Forbundsrepublikken ud fra et teknisk synspunkt mest hensigtsmæssigt kunne yde bidrag til planens iværksættelse (bilag 69).

Det oprindelige amerikanske forslag om et tysk forsvarsbidrag blev modtaget med kølighed i Frankrig. Den 8. oktober 1950 udtalte den franske udenrigsminister Schuman: »Tyskland bør tage del i det fælles forsvar og påtage sig de dermed forbundne byrder. Til gengæld er det endnu ikke øjeblikket at diskutere, hvorvidt de tyske militære enheder skal tilknyttes dette forsvar, fordi Frankrig selv er blottet for våben, og fordi Tyskland ikke bør oprustes før Frankrig. Tyskland bør indlemmes i et europæisk fællesskab, men det er nødvendigt, at dette fællesskab først er en virkelighed, og at der således ikke, hos hvem det end kunne være, skabes forsøg på at danne nogen slags hegemonie«.

Den 24. oktober 1950 forelagde den franske konseilspræsident Pleven for nationalforsamlingen en plan om dannelsen af en europæisk hær, den såkaldte Pleven-plan. Nationalforsamlingen vedtog den 26. oktober 1950 en dagsorden, hvis første del godkendte planen (med 349 stemmer mod 235), medens den anden del, som gik imod genskabelsen af en tysk hær eller generalstab, vedtoges med 402 stemmer mod 168. Dagsordenen i sin helhed vedtoges med 343 stemmer mod 225.

Pleven-planen forelagdes på den nordatlantiske forsvarskomités møde i Washington i dagene 28.–31. oktober 1950, umiddelbart efter at De forenede Stater havde

fremsat en plan, hvorefter Forbundsrepublikken Tyskland skulle bidrage til NATO-hæren i Europa med divisioner, hvis samlede omfang ikke skulle overstige en femtedel af Atlantmagternes styrker i Europa. Da det ikke under forsvarskomiteéns møde lykkedes at opnå enighed om formen for Tysklands bidrag til det vesteuropæiske forsvar, blev det overladt til stedfortræderrådet og militærkomitéen i forening at fortsætte undersøgelsen af disse spørgsmål.

Den 13. december 1950 afgav stedfortræderrådet og militærkomitéen en fælles beretning, i hvilken det – som henstillet i den såkaldte »Spofford-plan« – blev anbefalet, at besættelsesmagterne skulle indlede forhandlinger med den tyske forbundsregering på grundlag af den nævnte plan, der fastlagde begrænsninger for et vesttysk forsvarsbidrag, bl. a. med hensyn til styrkernes størrelse og udrustning.

Ifølge »Spofford-planen« skulle besættelsesmagterne holde de øvrige Atlantmagter underrettet om forhandlingernes forløb. Samtidig bemærkede man, at den franske regering havde til hensigt at indkalde en konference om oprettelse af en europæisk hær. Stedfortræderrådet skulle holde sig informeret om denne konferences resultat med henblik på en bedømmelse heraf ud fra et NATO-synspunkt.

Forsvarskomiteén og Det nordatlantiske Råd godkendte »Spofford-planen« på møderne i Bruxelles den 18. og 19. december 1950 (bilag 70).

De 3 højkommissærer underrettede den 21. december 1950 forbundskansler Adenauer om beslutningerne i Bruxelles, og den 9. januar 1951 indledtes de såkaldte Petersbergforhandlinger mellem repræsentanter for Det allierede Højkommissariat og den tyske forbundsregering.

Den 27. januar 1951 indbød den franske regering de stater, der var medlemmer både af Europarådet og af NATO, samt Forbundsrepublikken Tyskland til at deltage i en konference om oprettelse af en europæisk hær (EDC). Tillige opfordredes Canada og De forenede Stater til at sende observatører til konferencen. Konferencen åbnedes i Paris den 15. februar 1951 med deltagelse af Frankrig, Forbundsrepublikken Tyskland, Italien, Belgien og Luxembourg. De øvrige Atlantmagter med undtagelse af Island var repræsenteret ved observatører, idet dog Holland fra efteråret 1951 blev egentlig deltager i konferencen.

Det blev inden for denne ramme, spørgsmålet om et tysk forsvarsbidrag i den efterfølgende tid blev drøftet. Konferencen førte den 27. maj 1952 til undertegnelsen af traktaten om det europæiske forsvarsfællesskab. (Traktatens mål var en fuldstændig sammensmeltning af deltagerstaternes væbnede styrker under en overstatslig ledelse. Ifølge traktaten ville Tyskland endvidere ikke kunne påbegynde en selvstændig våbenfabrikation.)

Under Det nordatlantiske Råds møde i Lissabon i februar 1952 konstateredes der enighed om, at Tysklands bidrag til Vesteuropas forsvar skulle ydes inden for rammerne af det påtænkte europæiske forsvarsfællesskab, og at dette ville være i overensstemmelse med den på Bruxelles-mødet i december 1950 vedtagne resolution.

Rådet godkendte de i en af EDC-konferencen aflagt rapport fremstillede principper for den kommende traktat om et europæisk forsvarsfællesskab og vedtog rapporten, som det nordatlantiske stedfortræderråd og militærkomitéen havde afgivet bl. a. om forholdet mellem Den nordatlantiske Traktats organisation og det europæiske forsvarsfællesskab samt om den påtænkte fælleshærs militære effektivitet.

Det fremhævedes i stedfortræderrådets rapport, at medlemmerne af de to organisationer burde være gensidigt bundet af de i Den nordatlantiske Traktats artikel 5 omhandlede forpligtelser. Som følge heraf burde Den nordatlantiske Traktat tilpasses den ved EDC's oprettelse opståede situation ved en protokol, der skulle undertegnes samtidig med EDC-traktatens undertegnelse. Omvendt skulle EDC-traktaten indeholde bestemmelser om garantier over for Atlantmagterne svarende til Den nordatlantiske Traktats artikel 5.

I overensstemmelse hermed anbefalede rådet, at Atlantmagterne, så snart man havde sikret sig, at EDC-traktaten var i overensstemmelse med de nu godkendte principper og indeholdt garantier til Atlantmagterne som ovenfor nævnt, skulle undertegne en protokol, hvorved beskyttelsen i henhold til Den nordatlantiske Traktats artikel 5 blev udstrakt til EDC-magterne (bilag 71).

Efter at Det nordatlantiske Råd havde konstateret, at EDC-traktaten og de dertil hørende tillægsprotokoller var i overensstemmelse med de på rådsmødet i Lissabon truffne beslutninger, undertegnede deltagerne i Den nordatlantiske Traktat den 27. maj 1952 under ratifikationsforbehold den som bilag 72 optrykte tillægsprotokol om garantier til det europæiske forsvarsfællesskabs medlemsstater.

Denne tillægsprotokol fik imidlertid aldrig gyldighed, idet den franske nationalforsamling den 30. august 1954 med 319 stemmer mod 284 afviste at befatte sig med traktaten vedrørende det europæiske forsvarsfællesskab, der på dette tidspunkt var godkendt af Benelux-landene og Forbundsrepublikken Tyskland. Årsagerne til forkastelsen var flere, men modstanden rettede sig navnlig mod tre forhold. For det første var der en udbredt modvilje mod traktatens princip om, at deltagerlandenes væbnede styrker skulle indordnes under en overnational myndighed. For det andet var de franske ønsker om fuld britisk deltagelse ikke blevet imødekommet, og for det tredje var det ikke inden behandlingen i nationalforsamlingen lykkedes at finde en løsning på Saar-problemet.

Ikrafttrædelsen af de såkaldte Bonn-aftaler af 26. maj 1952, der skulle afløse besættelsesstatutten for Forbundsrepublikken Tyskland, var gjort afhængig af det europæiske forsvarsfællesskabs virkeliggørelse, og den franske nationalforsamlings forkastelse af EDC betød derfor, at den af Atlantmagterne hidtil understøttede Tysklands politik i sin helhed måtte tages op til revision. Med næsten øjeblikkelig virkning udløste afstemningen i nationalforsamlingen derfor skridt til at sikre kontinuiteten i den europæiske politik ved at søge tilvejebragt et nyt grundlag, på hvilket Forbundsrepublikken Tyskland under samtidig ophævelse af besættelsesstyret kunne inddrages i de vestlige landes samarbejdskreds og yde et forsvarsbidrag.

Allerede i begyndelsen af september 1954 fremsatte den britiske regering forslag til afholdelse af en udenrigsministerkonference i London med deltagelse af de vestlige stormagter, Forbundsrepublikken Tyskland, Italien og Benelux-landene. Canada blev senere efter eget ønske indbudt til at deltage.

Fra britisk side tilstræbtes en ordning, som såvel på det politiske som det mili-

tære område kunne sikre Forbundsrepublikken Tysklands forbliven i Vestmagternes kreds, byggende på følgende principper:

- at Forbundsrepublikken Tyskland og Italien optoges som ligeberettigede medlemmer af Bruxelles-traktaten af 17. marts 1948,
- at besættelsesstatutten ophævedes, og Forbundsrepublikken generhvervede sin suverænitet, dog således at spørgsmål vedrørende Berlin og Tysklands enhed forbeholdtes besættelsesmagterne, ligesom Vestmagterne fortsat skulle have ret til at stationere tropper i Forbundsrepublikken,
- at størrelsen og arten af det tyske forsvarsbidrag skulle begrænses som forudset i EDC-traktaten, dog at ændringer skulle kunne fastsættes af Det nordatlantiske Råd,
- at Forbundsrepublikken Tyskland under disse forudsætninger skulle optages i Den nordatlantiske Traktat.

Fra fransk side tiltrådte og uddybede man tanken om Forbundsrepublikkens optagelse sammen med Italien i Bruxelles-traktaten. Frankrig ønskede traktaten om arbejdet, således at rådet skulle forestå ledelsen af og kontrollen med rustningerne. De af Det nordatlantiske Råd årligt fastsatte minima for de væbnede styrkers omfang og udrustning skulle af Bruxelles-traktatens medlemslande accepteres som maksima, som de forpligtede sig til ikke at overskride. Disse bestemmelser skulle kun finde anvendelse på de styrker, der af medlemslandene stilledes til rådighed for NATO's øverstkommanderende. Endvidere forudsattes aftaler om forbud mod fabrication af atomvåben samt biologiske og kemiske våben inden for en nærmere fastlagt såkaldt strategisk zone, ligesom Frankrig ønskede etableret en vidtgående kontrol med dette forbuds overholdelse og med fremstillingen af konventionelle våben. Inden for disse rammer stilledes der krav om fuld britisk deltagelse.

Forbundsrepublikken Tyskland var på sin side villig til at yde et forsvarsbidrag ved samtidig tiltrædelse af Den nordatlantiske Traktat og Bruxelles-traktaten. De principper, som EDC-traktaten hvilede på, burde i videst muligt omfang respekteres, og kommende aftaler måtte ikke indeholde diskriminerende bestemmelser. Forbundsrepublikken Tyskland var rede til at begrænse sit forsvarsbidrag til det i EDC-traktaten forudsete omfang, således at ændringer i bidragets størrelse kun skulle kunne gennemføres i forbindelse med Det nordatlantiske Råds årsoversigt (Annual Review). Forbundsrepublikken kunne ligeledes tiltræde et forbud mod produktion af visse våben i de til enhver tid udsatte strategiske områder, forudsat at et sådant forbud kom til at gælde for alle lande i tilsvarende stilling. Fra tysk side ønskede man kontrollen med overholdelsen af aftalerne om forsvarsbidragets omfang henlagt til de kompetente NATO-myndigheder. Yderligere ønskede man de af Amerikas forenede Stater, Frankrig og Storbritannien tidligere afgivne sikkerhedsgarantier gentaget.

På denne baggrund afholdtes London-konferencen i dagene fra den 28. september til 3. oktober 1954.

Medens der på et tidligt tidspunkt af forhandlingerne viste sig at være principiel enighed om hovedlinierne for løsningen af de på konferencen behandlede spørgsmål, var der under de indledende drøftelser uoverensstemmelse med hensyn til de nærmere arrangementer i forbindelse med udvidelsen af Bruxelles-traktaten og Forbundsrepublikken Tysklands optagelse i Den nordatlantiske Traktat.

Uoverensstemmelserne koncentrerede sig hovedsagelig om to punkter, dels det mere principielle spørgsmål om omfanget af kontrollen med rustningerne og spørgsmålet om kontrollens henlæggelse under Bruxelles-traktatorganisationen eller under NATO, dels i forbindelse hermed spørgsmålet om oprettelsen af en rustningspulje under ledelse af Bruxelles-traktatens råd med det formål at tilrettelægge og fordele produktionen af våben mellem medlemslandene. Fra fransk side foresloges kontrolsystemet organiseret i videst muligt omfang inden for Bruxelles-traktatorganisationen, medens man fra britisk side var mest tilbøjelig til at søge kontrollen henlagt under NATO. Forslaget om en våbenpuljeordning, som ligeledes fremsattes fra fransk side, mødte modstand fra flere af de øvrige EDC-lande.

På konferencens 2. dag den 29. september fremsatte den britiske udenrigsminister Eden den i konferencens slutakt in extenso gengivne erklæring om, at Storbritannien ville opretholde fire divisioner og en taktisk luftstyrke på det europæiske fastland og ikke trække disse styrker tilbage uden Bruxelles-magternes samtykke. Den amerikanske udenrigsminister John Foster Dulles erklærede sig rede til under visse forudsætninger at anbefale De forenede Staters præsident at forny det amerikanske tilsagn i sin tid i forbindelse med EDC om, at det var USA's hensigt at opretholde væbnede styrker i Europa. Også denne erklæring blev in extenso optaget i konferencens slutakt.

Disse erklæringer bragte konferencen et betydeligt skridt fremad og var i virkeligheden afgørende for, at der opnåedes et positivt resultat. Under den følgende dags møder frafaldt man fra fransk side ønsket om en våbenpuljeordning, og på konferencens næstsidste dag opnåedes der ligeledes enighed om en løsning af rustningskontrolsystemet, efter at der fra tysk side var fremsat tilbud om ensidigt at give definitivt afkald på retten til fremstilling af visse våben. Den tyske erklæring herom blev gengivet i slutakten. Den løsning, man herefter nåede frem til, gik ud på, at våbenkontrollen henlagdes til Bruxelles-traktatorganisationen i snævert samarbejde med NATO. Visse bestemmelser vedrørende produktion og standardisering af rustningsmateriel blev dog henskudt til afgørelse på et senere tidspunkt.

London-konferencens resultater var i korthed følgende:

Frankrig, Storbritannien og Amerikas forenede Stater tilkendegav deres hensigt om at afslutte besættelsesstyret i Forbundsrepublikken Tyskland snarest muligt.

Bruxelles-traktaten skulle styrkes og udvides med henblik på at gøre den til et mere effektivt samlingspunkt for europæisk integration, og med dette formål for øje opnåedes enighed om at indbyde Forbundsrepublikken Tyskland og Italien til at tiltræde traktaten, at styrke Bruxelles-traktatens struktur, herunder særlig at omdanne traktatens konsultative råd til et råd med besluttende myndighed, samt at udvide Bruxelles-traktatorganisationens virksomhedsområde til også at omfatte vigtige opgaver i forbindelse med medlemslandenes forsvarsindsats m.v. Under Bruxelles-traktaten skulle etableres et organ med den opgave at kontrollere de kontinentale medlemslandes rustninger på kontinentet, jfr. nedenfor.

De i London-konferencen deltagende NATO-lande enedes om på næste ministermøde i Det nordatlantiske Råd at anbefale, at Forbundsrepublikken Tyskland skulle blive medlem af Den nordatlantiske Traktat, og at anbefale Atlantlandene at styrke NATO-maskineriet på forskellig måde.

Den tyske forbundskansler Adenauer afgav en erklæring om, at Forbundsrepublikken Tyskland ved sin tiltræden af Den nordatlantiske Traktat og Bruxelles-traktaten ville afstå fra enhver handling, som var uforenelig med disse traktaters strengt defensive karakter, og i særdeleshed aldrig ville tage sin tilflugt til magt for at opnå Tysklands genforening. I tilslutning hertil fremsattes fra de tre vestlige stormagters side en erklæring om deres forhold til Forbundsrepublikken, hvilken erklæring sammen med forbundskanslerens blev optaget i konferencens slutakt.

London-konferencens dokumenter blev optaget i den i bilag 73 gængivne slutakt, som den 3. oktober 1954 undertegnedes af de deltagende ni landes udenrigsministre.

Umiddelbart efter London-konferencens afslutning udarbejdedes teksterne til de detaljerede overenskomster til gennemførelse af de principielle beslutninger, der var truffet på konferencen. I det fornødne omfang blev disse overenskomster forelagt for Atlantrådsmødet på ministerniveau den 22. oktober 1954 i Paris.

På dette møde, som overværedes af forbundskansler Adenauer som observatør, redegjorde udenrigsminister Eden for de stedfundne forhandlinger, og rådet vedtog i denne anledning den som bilag 74 optrykte resolution.

Rådets formand, den græske udenrigsminister Stephanopoulos, forelagde dernæst spørgsmålet om en udvidelse af beføjelserne for den øverstkommanderende i Europa. Resolutionen, der er gengivet i bilag 75, gav ikke anledning til drøftelser.

Under det følgende punkt på dagsordenen gav Atlantlandenes udenrigsministre tilslutning til den af de tre vestlige stormagter under London-konferencen fremsatte erklæring om deres forhold til Forbundsrepublikken Tyskland. Der vedtoges i denne forbindelse den som bilag 76 optrykte resolution.

Endelig godkendte rådet den i bilag 77 gængivne protokol til Atlantpagten vedrørende Forbundsrepublikkens tiltrædelse af Den nordatlantiske Traktat.

Som omtalt foran samlede hovedinteressen under forhandlingerne på London-konferencen sig om de garantier, hvormed det tyske forsvarsbidrag skulle omgærdes. Resultatet blev, at kontrolsystemet skulle udbygges inden for Den vesteuropæiske Unions (den ændrede Bruxelles-traktats) rammer i et vist samarbejde med NATO. Som bilag 78-81 er optrykt den protokol, hvorved Bruxelles-traktaten ændredes og færdiggjordes, den såkaldte protokol II om Den vesteuropæiske Unions styrker og protokol III om rustningskontrollen med 4 tillæg samt protokol IV om Den vesteuropæiske Unions rustningskontrolorgan. Nedenfor skal fremhæves de vigtigste af de aftalte kontrolforanstaltninger.

I henhold til protokol II må medlemslandenes væbnede styrker på fastlandet ikke overstige det i den særlige tillægsoverenskomst (Accord Special) til EDC-traktaten fastsatte omfang. Det vil for Forbundsrepublikken Tysklands vedkommende sige 12 divisioner, et taktisk luftvåben på ca. 1350 maskiner samt visse mindre flådestyrker. Styrketallet kan kun ændres ved enstemmig beslutning af Den vesteuropæiske Unions Råd, hvilket vil sige, at ethvert medlemsland kan hindre, at de fastsatte styrketal såvel for andres som for sit eget vedkommende ændres.

Gennem protokollen til den ændrede Bruxelles-traktat forpligtede Forbundsrepublikken Tyskland sig til ikke at fremstille atomvåben, biologiske og kemiske våben. For at udelukke tvivl om rækkevidden af denne forpligtelse blev der i tillæg II til protokol III optaget detaljerede forklaringer på, hvilke typer våben der omfattes

af nævnte kategorier. Endvidere forpligtede Forbundsrepublikken sig til ikke at producere en række nærmere opregnede våben, der er opregnet i tillæg III til protokol III, omfattende bl. a. fjernstyrede raketter, krigsskibe på over 3.000 tons, undervandsbåde på over 350 tons samt strategiske bombefly. Listen kan revideres af Vestunionens råd, til hvis afgørelse der i denne henseende kræves $\frac{2}{3}$ flertal.*)

Den førnævnte udvidelse af den europæiske øverstkommanderendes beføjelser giver ham bl. a. inspektionsret i medlemslandene, og gennem ændringer i Bruxelles-traktaten blev det pålagt ham at kontrollere, at de vedtagne grænser for Den vesteuropæiske Unions væbnede styrker ikke overskrides. Udvidelsen af beføjelserne på den militære forsyningstjenestes område kan i en given situation få betydning, idet den øverstkommanderende kan tage skridt til, at visse tilførsler til et land, der gør sig skyldig i misbrug af de militære styrker, standses.

I øvrigt kan det i denne forbindelse fremhæves, at det i tremagtserklæringen fra London-mødet, hvortil de øvrige Atlantmagter sluttede sig, hed, at den regering, der begår en handling, som i strid med FN-pagtens principper truer integriteten og enheden i den atlantiske alliance eller dennes forsvarsmæssige formål, vil have forspildt sin ret til enhver garanti og enhver hjælp, som Den nordatlantiske Traktat yder. Et medlemsland vil således forskertse sin ret til bistand, såfremt det foretager handlinger, der er i strid med de påtagne forpligtelser, og Atlantrådet vil i et sådant tilfælde træde sammen for at træffe de fornødne forholdsregler.

Danmarks holdning til de forskellige forslag til et vesttysk forsvarsbidrag

I erkendelse af Atlantpagtlandenes generelle militære underlegenhed på det europæiske kontinent og af den i særdeleshed for de skandinaviske medlemslande risikofyldte situation, som bestod i, at Slesvig-Holsten i realiteten var et militært tomrum, gik den danske regering fra begyndelsen ind for de tanker, der fremkom om en tysk deltagelse i Vesteuropas forsvar under fornøden kontrol. De forsøg, man fra dansk og norsk side havde gjort for at få placeret flere styrker i Slesvig-Holsten, var blevet resultatløse, bortset fra et britisk tilsagn om placering af en motoriseret styrke på 800 mand stationeret syd for den dansk-tyske grænse. Denne styrke sammen med en norsk brigade på ca. 4.000 mand og et dansk kontingent på 1.000 mand

*) Sådan revision er sket to gange.

Den 24. maj 1961 vedtog Den vesteuropæiske Unions Råd at ophæve forbudet mod produktion af afstandsminer. Det generelle forbud mod vesttysk fremstilling af krigsskibe over 3.000 tons displacement opretholdtes, idet der dog blev givet Forbundsrepublikken speciel tilladelse til bygning af

- (i) 8 destroyere på op til 6.000 tons displacement udstyret med taktiske raketter til søkrigsførsel,
- (ii) et træningsskib på mellem 4.800 og 5.000 tons,
- (iii) permanente hjælpeskibe på op til 6.000 tons.

Den 19. oktober 1962 hævede Den vesteuropæiske Unions Råd tonnagegrænsen for undervandsbåde fra 350 tons til 450 tons.

stationeret i Itzehoe var alt, hvad der i 1950 stod til rådighed for forsvaret af Slesvig-Holsten og dermed Danmarks sydgrænse.

Da spørgsmålet om et tysk forsvarsbidrag første gang kom til behandling på Atlanterrådet's møde i september 1950 i forbindelse med forslaget om etablering af en fælles forsvarsstyrke i Europa, jfr. kapitel VII, udtalte udenrigsminister Gustav Rasmussen den 26. september, at den danske regering erkendte nødvendigheden*) af at inddrage alle tilgængelige hjælpemidler i Vestens forsvar, ligesom den var enig i, at det amerikanske forslag åbnede mulighed for at udøve en sådan kontrol med udviklingen af Tysklands militære kræfter, at de dertil knyttede betænkeligheder tabte i vægt over for de mere tungtvejende hensyn, der talte for at søge at drage nytte af Forbundsrepublikkens defensive styrke til forsvar af Europas frihed (bilag 108).

Udenrigsminister Gustav Rasmussen redegjorde for forhandlingerne på Atlanterrådet's møde under finanslovdebatten i folketinget den 17. oktober 1950, jfr. kapitel VII.

Efter Atlantrådet's møde i Bruxelles den 18. og 19. december 1950 anmeldte forsvarsminister Harald Petersen i folketinget den 25. januar 1951 og i landstinget den 26. januar 1951 forslag til en rigsdagsbeslutning (bilag 83), i henhold til hvilken rigsdagen gav sin tilslutning til, at regeringen på Danmarks vegne havde tiltrådt de på Det nordatlantiske Råds møder i Bruxelles vedtagne beslutninger om oprettelse under Den nordatlantiske Traktats organisation af en fælles forsvarsstyrke i Europa, hvori vesttyske styrker kunne deltage, samt om udnævnelse af en øverstkommanderende for forsvarsstyrken.

Forsvarsministeren kom i sin forelæggelsestale i folketinget den 30. januar 1951 ind på en række betragtninger over dansk forsvars opgaver og på NATO's forsvarsstrategi i særlig relation til Nordeuropa. Forelæggelsestalen er i sin helhed gengivet som bilag 84, men i denne sammenhæng skal fremhæves følgende afsnit af talen:

»Under forhandlingerne den 17. oktober i fjor her i tinget fastslog den daværende udenrigsminister, at den vigtigste opgave for de danske styrker altid måtte være at forsvare selve Danmark. Hvis Danmark skulle medvirke til oprettelsen af en fælles hær, må denne være en garant også for Danmarks forsvar. Den daværende udenrigsminister udtalte endvidere, at det er en selvfølge, at regeringen vil arbejde for, at der ved den endelige udformning af planen bliver taget hensyn ikke blot til den fælles interesse: at sikre freden i hele det nordatlantiske område, men tillige til Danmarks særlige interesser. Nu da denne endelige udformning af planen er bragt et stort skridt videre, uden dog i detaljer at være gennemført, ligger det da nær at spørge, om dette hensyn til Danmarks særlige interesser er taget.

For at besvare dette spørgsmål vil det være nødvendigt for mig kort og i meget store linier at komme ind på visse strategisk betonedede betragtninger. Nu er det imidlertid sådan, at det militærtekniske indhold af dokumenter, som vedtages i Atlantpagtråd og -komiteer, ifølge sagens natur er behæftet med en vis fortrolighedsklausul. På den anden side er det regeringens opfattelse, at det for den danske befolknings forståelse af nødvendigheden af de foranstaltninger, der her er tale om, og de deraf

*) I de første år efter 1945, da der endnu bestod håb om en snarlig øst-vestlig stormagtsenighed om Tysklands fremtidige ordning, havde Danmark været tilhænger af Tysklands fuldstændige afrustning (bilag 82).

følgende byrder er af stor betydning netop fra denne talerstol at kommentere og uddybe den diskussion, som daglig finder sted i offentligheden, bl. a. i dagspressen – alt naturligvis inden for den ramme, som det nævnte fortrolighedshensyn fastsætter.

Jeg kan tage mit udgangspunkt i en presseudtalelse, fremsat af den amerikanske forsvarsminister Marshall efter Atlantpagtmødet i Washington den 31. oktober 1950, hvori det bl. a. hedder – jeg udbeder mig tilladelse til dette og nogle andre citater –:

»Vedrørende spørgsmålet om, hvor forsvarslinien skal ligge, kan det oplyses, at dette ganske særlig angår Danmarks og Norges hele placering inden for Atlantsystemet. Forsvaret må lægges østover, hvis medlemskab af Atlantpagten skal have nogen strategisk mening og indeholde en effektiv garanti for Norge og Danmark.«

Det vil heraf ses, at den så stærkt omtalte diskussion, om et vesteuropæisk forsvar skal lægges ved Rhinen eller, som det populært udtrykkes, ved Elben – d.v.s. »østover« –, naturligt i selve starten har været det centrale punkt i forbindelse med udformningen af planerne. Det er indlysende, at spørgsmålets afgørelse i høj grad hænger sammen med, hvor stærke styrker der vil være til rådighed for Vesteuropas forsvar. At man har besluttet sig til at stræbe i den af general Marshall antydede retning, kan vel umiddelbart ses af beslutningen om at søge Vesttyskland delvis genoprustet for at kunne levere bidrag til den fælles vesteuropæiske hær. Jeg kan endvidere i denne forbindelse erindre om vestmagternes erklæring om, at et angreb på Vesttyskland ville være at betragte som et angreb på dem selv. Dette var yderligere en understregning af, at et eventuelt forsøg på at gentage manøvren fra Korea i Tyskland ville betyde et uheldeligt brud på verdensfreden.

Jeg må måske i samme forbindelse minde om en udtalelse, som formanden for Atlantpagtens militærkomité, den amerikanske overgeneral Bradley, for nylig har fremsat. Generalen siger bl. a.:

»Vi håber, at et fyldestgørende forsvar vil hindre enhver aggression i fremtiden, men vi vil ikke tillade en fjende at erobre Vesteuropa, så at vi på ny skal stå over for at måtte befri vore venner.«

Hvis det lykkes at lægge forsvaret frem mod øst, hvorved bl. a. Nordtyskland vil blive inddraget i det forsvarede område, ses det ganske umiddelbart, at man herved opnår dækning af den jyske halvø, hvilket vil være af vital betydning for forsvaret af Danmark. Landforsvaret af Jylland vil herved kunne lægges frem til den fælles front i Tyskland, hvorved det naturligvis vil vinde overordentligt i styrke. Denne strategi indebærer endvidere den meget betydelige fordel for forsvaret af Danmark, at man ikke på forhånd overlader en eventuel fjende kyststrækninger i den vestlige del af Østersøen, hvorfra angreb kan føres frem mod de danske øer og bælterne, ligesom en eventuel fjende ikke vil kunne placere luftbaser tæt syd for den danske grænse.

Man vil af disse betragtninger se, at Jyllands forsvar er intimt forbundet med Nordtysklands forsvar. Denne hovedbetragtning vil kunne få væsentlig betydning for placeringen af de danske styrker ud fra hensynet til den større strategi. Men naturligvis er det indlysende, at Jylland også vil kunne angribes fra søen eller luften, hvorfor der må sikres rimelige styrker til forsvar af den jyske halvø over for mulige invasionsforetagender ad sø- eller luftvejen. På samme måde må naturligvis de til øernes forsvar afsatte styrker forblive på de danske øer.«

Forslaget til rigsdagsbeslutning henvistes af folketinget til et udvalg, der den 2. februar 1951 afgav den i bilag 85 gengivne betænkning.

Udvalgets flertal (Socialdemokratiet, Venstre og Det konservative Folkeparti) udtalte om den del af forslaget, der vedrørte et tysk forsvarsbidrag:

»Det er naturligt, at der i et land som Danmark, der tre gange i løbet af de sidste 100 år er blevet angrebet af Tyskland, gør sig stærke betænkeligheder gældende ved, at Tyskland på ny bevæbnes. Udvalgets flertal er imidlertid af den opfattelse, at disse betænkeligheder må vige for hensynet til nødvendigheden af at udnytte enhver mulighed for at styrke Vesteuropas forsvar og dermed Danmarks forsvar.

Udvalgets flertal har taget i betragtning, at der ikke er tale om en oprustning af Tyskland, men kun om, at vesttyske styrker kan indgå som led i den fælles forsvarsstyrke. Man har bemærket sig, at samtlige de Atlantmagter, der under den anden verdenskrig blev besat af Tyskland: Norge, Belgien, Frankrig, Holland og Luxembourg, har tiltrådt tanken om tyske styrkers deltagelse i fællesforsvaret, samt at Frankrig, der har indbudt til en konference i Paris mellem samtlige europæiske Atlantmagter med observatører fra USA og Canada om etablering af en europæisk hær, har opfordret Vesttyskland til på lige fod med de andre magter at deltage i denne konference.«

Et mindretal (Det radikale Venstres medlem af udvalget) afgav følgende udtalelse om denne del af forslaget:

»Mindretallet ser med stor betænkelighed på, at Danmark tiltræder planerne om at udruste tyske styrker som led i det påtænkte europæiske fællesforsvar. For det første, fordi det tyske folk på nuværende tidspunkt endnu ikke har klaret sig sin egen stilling i denne sag. For det andet, fordi der heller ikke endnu er tilvejebragt klarhed over, under hvilken form en sådan remilitarisering skal finde sted. Og endelig for det tredje, fordi mindretallet ser en fare i selve den omstændighed, at det tyske folkeområde på ny udstyres med våben, idet ingen i dag har mindste sikkerhed for de følger af international art, dette kan føre med sig.«

Et andet mindretal (Danmarks Retsforbunds medlem af udvalget) ønskede frivillighedsprincippet gennemført for de i Forbundsrepublikken Tyskland stationerede danske styrker og kunne ikke medvirke ved rigsdagsbeslutningens gennemførelse.

Under forslagets 2. behandling i folketinget den 6. februar 1951 fremsattes uden for betænkningen følgende af folketingsmedlemmerne Alfred Jensen, Ragnhild Andersen og Aksel Larsen stillet ændringsforslag:

»Efter stk. 2 tilføjes et nyt stykke sålydende:

»Denne beslutning får dog først gyldighed, når den er godkendt gennem en folkeafstemning, der udviser et flertal af de afgivne stemmer for beslutningen. Berettigede til deltagelse i afstemningen er alle, der er optaget på de sidst udarbejdede valglister til folketinget.«

Under behandlingen fremsatte folketingsmand Alfred Jensen følgende forslag om motiveret dagsorden:

»Idet folketinget udtaler, at benådningen af en serie af de værste tyske krigsforbrydere med kanonkongen Krupp i spidsen alvorligt skærper faren for Tysklands nabo-lande ved den foreslåede genoprustning af Tyskland,

udtaler tinget sin fordømmelse af, at man benåder disse folk, som bærer det tungeste ansvar for det tyske overfald på Danmark og for overgrebene mod det danske folk, og fortsætter dermed behandlingen af den foreliggende sag.»

Forslaget om motiveret dagsorden forkastedes med 119 stemmer mod 7 (Danmarks kommunistiske Parti), medens ændringsforslaget uden for betænkningen forkastedes med 94 stemmer mod 7 (Danmarks kommunistiske Parti), medens 24 medlemmer (Radikale Venstre og Danmarks Retsforbund) undlod at stemme.

Selve forslaget til rigsdagsbeslutning vedtoges med 99 stemmer mod 21 (Radikale Venstre og Danmarks kommunistiske Parti samt medlemmer af Danmarks Retsforbund), medens 10 (medlemmer af Danmarks Retsforbund) afholdt sig fra at stemme.

I landstinget, hvor forslaget til rigsdagsbeslutning ligeledes underkastedes udvalgsbehandling, vedtoges det med 48 stemmer mod 8 (Radikale Venstre og Danmarks kommunistiske Parti).

På Det udenrigspolitiske Nævns møde den 19. maj 1952 gav udenrigsminister Ole Bjørn Kraft en redegørelse for forhandlingerne om oprettelse af et europæisk forsvarsfællesskab og dets forhold til NATO. Det blev herunder nævnt, at Danmark agtede at undertegne en protokol, hvorved samtlige Atlantpagtlande ydede garantier til det europæiske forsvarsfællesskab i overensstemmelse med Atlantpagts artikel 5 (bilag 86). Under et forudgående møde i folketinget den 6. maj 1952 havde udenrigsministeren fremhævet, at denne protokol ville blive forelagt rigsdagen til godkendelse på sædvanlig måde (bilag 87). En sådan godkendelse blev imidlertid aldrig aktuel, idet såvel den borgerlige regering som den i 1953 efterfølgende socialdemokratiske regering var af den opfattelse, at det ikke ville være rigtigt for Danmark at tage stilling til protokollen, så længe situationen vedrørende EDC-traktaten var uafklaret.

Som det fremgår af bilag 88, blev dette af udenrigsminister H. C. Hansen meddelt den amerikanske ambassadør i København den 28. maj 1954 som svar på en amerikansk opfordring af 6. maj 1954 til at fremskynde ratifikationen. H. C. Hansen oplyste ved samme lejlighed, at henvendelsen havde været genstand for omhyggelig overvejelse og var blevet drøftet med formændene for de tre partier, som havde det fælles ansvar for regeringens udenrigspolitik. Alle tre partier havde været enige om, at det ikke ud fra noget synspunkt ville være praktisk at gå til folketinget med sagen på det omhandlede tidspunkt.

I de to år, der gik mellem EDC-traktatens undertegnelse og dens endelige forlis, blev spørgsmålet om et tysk forsvarsbidrag fra tid til anden drøftet såvel i Det udenrigspolitiske Nævn som i folketinget, uden at der blev vedtaget nye beslutninger om Danmarks holdning.

★

Den ændrede situation, der forelå ved det britiske initiativ med indkaldelsen af London-konferencen i september 1954, drøftedes i Det udenrigspolitiske Nævn den 17. september 1954 på basis af en redegørelse af udenrigsminister H. C. Hansen. Under forhandlingerne fremsatte udenrigsministeren bl. a. følgende udtalelse:

»Der er grund til at glæde sig over det høje stemmetal, som det dansksindede

mindretal i Sydslesvig opnåede ved valget den 12. september til den slesvig-holstenske landdag. *)

Mindretallet gik til valg under vanskelige forhold; det måtte på ulige vilkår kæmpe imod 5 pct.-spærreklausulen, en valgkredsomlægning og en blokdannelse, alt sammen til ugunst for mindretallet. Det må derfor hilses med stor tilfredshed, at mindretallet samlede over 42.000 stemmer.

Det tyske mindretal nord for grænsen har opnået repræsentation i folketinget på grundlag af rundt regnet 9500 stemmer, medens det danske mindretal i Sydslesvig er udelukket fra repræsentation i landdagen i Kiel trods et samlet stemmetal på over 42.000 stemmer. Såvel i tyske blade som blandt fremstående tyskere har der hævet sig røster for en ændring af dette forhold, der efter dansk opfattelse er uforeneligt med en frisindet og demokratisk mindretalsordning.

Jeg vægrer mig ved at tro, at det sidste ord er sagt i denne sag, og vil gerne på ny give udtryk for håbet om, at mindretallet, efter det smukke valgresultat, hos de afgørende tyske kredse i Slesvig-Holsten vil møde god vilje til en løsning af dette vigtige spørgsmål, så der kan sikres mindretallet en rimelig repræsentation i landdagen. Dette er et håb, der deles af alle oprigtige tilhængere af en fredelig udvikling af forholdene i grænselandet.»

Den debat, der efterfulgte statsminister Hans Hedtofts åbningstale i folketinget den 5. oktober 1954, omfattede mod sædvane ikke egentlige udenrigspolitiske spørgsmål. Disse behandledes ved en forespørgselsdebat den 19. oktober 1954, men det skal dog nævnes, at statsministerens åbningstale indeholdt følgende passus om den netop afsluttede London-konference:

»Regeringen har nøje fulgt de forhandlinger, der sidste uge har fundet sted i London med det formål at nå frem til en ordning, hvorefter Vesttyskland på grundlag af ligeberettigelse kommer til at yde sit bidrag til Vestens forsvar, samtidig med at der skabes garantier for, at Vesttysklands genoprustning ikke kommer til at danne udgangspunktet for en genopståen af tysk militarisme. Efter at London-konferencen nu er afsluttet med positivt resultat, vil hele dette for Vesteuropa så vitale problem komme til behandling i Atlantpagtorganisationens ministerråd.

Fransk-tysk forståelse og samarbejde i demokratisk ånd er efter regeringens opfattelse en væsentlig forudsætning for konsolidering og betryggelse af Vesteuropas fremtid. Det må derfor være magtpåliggende at nå til en løsning af Vestens forsvarsproblemer med både Frankrigs og Tysklands medvirken. En løsning bør efter regeringens opfattelse indebære en mulighed for, at der senere kan tilvejebringes en på frie valg baseret ordning af hele det tyske spørgsmål.»

Som optakt til den udenrigspolitiske debat i folketinget den 19. oktober 1954 drøftede Det udenrigspolitiske Nævn den 13. og 14. oktober 1954 på grundlag af en redegørelse fra udenrigsminister H. C. Hansen London-konferencens resultater. Der var mellem Socialdemokratiet og Venstre og Det konservative Folkeparti enig-

*) Baggrunden for inddragelsen af det sydslesvigske spørgsmål i debatten var, at forfatningsdomstolen i Karlsruhe den 11. august 1954 havde erklæret 5 pct.-klausulen i Slesvig-Holstens valglov for gyldig også i forhold til et dansk mindretal. Ved landdagsvalgene den 12. september 1954 opnåede det danske mindretal 42.242 stemmer, hvilket havde været tilstrækkeligt til to landdagsmandater, hvis 5 pct.-klausulen ikke havde eksisteret.

hed om, at spørgsmålet om Forbundsrepublikken Tysklands optagelse i NATO ikke gav Danmark anledning til på rådsmødet i Paris at indtage noget særstandpunkt (bilag 89).

Udenrigsministerens redegørelse i folketinget den 19. oktober 1954 for den udenrigspolitiske situation efter London-konferencen er optrykt som bilag 90.

Efter en gennemgang af London-konferencens resultater rejste udenrigsministeren spørgsmålet, om Danmark burde tiltræde Den vesteuropæiske Union, som skulle føre kontrol med rustninger på kontinentet. For en sådan indtræden kunne bl. a. tale, at man herved fik direkte indflydelse i de organer, der skulle gennemføre kontrolforanstaltningerne, og at Den vesteuropæiske Union kunne få så afgørende betydning inden for NATO, at Danmarks interesser ville blive bedre varetaget ved at være medlem af unionen. På den anden side havde Danmarks sikkerhedspolitik hidtil alene baseret sig på medlemskabet af NATO, og såfremt der dannedes et meget intimt samarbejde på bredt grundlag mellem de europæiske Atlantlande, kunne man befrygte en forskydning bort fra NATO, hvilken muligvis kunne føre til en uheldig virkning i forholdet til De forenede Stater og Canada. Hertil kom usikkerhed med hensyn til Den vesteuropæiske Unions videre udvikling. Regeringens konklusion var, at der for tiden var mere, der talte imod end for en dansk tilslutning til unionen.

Hvad angik spørgsmålet om nødvendighed af et tysk forsvarsbidrag, udtalte udenrigsministeren, at forholdene ikke gjorde et sådant mindre påkrævet end tidligere, og det vil i øvrigt være ganske urealistisk at tro, at en tysk genbevæbning kunne undgås. Problemet var udelukkende, under hvilken form og med hvilke garantier den skulle finde sted.

Med hensyn til udvidelsen af beføjelserne for NATO's militære øverstbefalende i Europa understregedes, at der ikke herved skete nogen principiel ændring i den øverstbefalendes stilling over for de nationale myndigheder. Under den efterfølgende debat uddybede udenrigsministeren dette synspunkt ved at udtale:

»Det siger sig selv, at regeringen ikke i Paris vil indgå på en ansvarsfordeling mellem de nationale myndigheder og NATO's militære organer, der ville falde ind under grundlovens § 20. Efter det foreliggende bliver der, som jeg allerede har nævnt, heller ikke tale herom. Og for deres vedkommende, som skulle være i tvivl eller føle usikkerhed, vil jeg gerne have lov til at sige, at dette spørgsmål er blevet behandlet med den største omhyggelighed, og jeg mener, efter alt hvad der foreligger, med sikkerhed at kunne sige, at grundlovens § 20 ikke berøres af de dispositioner, der træffes.«

Om forholdet mellem udvidelsen af den øverstkommanderendes beføjelser og grundlovens § 20 henvises i øvrigt til det i bilag 91 gengivne af udenrigsministeriet indhentede responsum fra professor, dr. jur. Max Sørensen.

I talens slutning opsummeredes de punkter, som Danmark stod over for at tage stilling til, nemlig:

1. En protokol, der indbød Forbundsrepublikken Tyskland til at tiltræde Atlantpagten (bilag 77).
2. En udvidelse af beføjelserne for NATO's øverstkommanderende for Europa (bilag 75).

3. Tilslutning til den af de vestlige stormagter under London-konferencen afgivne erklæring om, at den tyske forbundsregering er den eneste frie og lovligt etablerede tyske regering og derfor beføjet til at tale for hele Tyskland som repræsentant for det tyske folk i internationale anliggender (bilag 76).
4. Evt. tilslutning til en under London-konferencen vedtagen udtalelse om, at de deltagende lande anså Atlantpagten som værende af ubestemt varighed. (Spørgsmålet kom ikke til behandling under de efterfølgende drøftelser i Atlantpagtrådet).

Også det sydslesvigske spørgsmål berørtes af udenrigsministeren, der imidlertid ikke sammenkædede afskaffelsen af 5 pct.-klausulen for det danske mindretals vedkommende med Forbundsrepublikkens optagelse i NATO. På linie med statsminister Hans Hedtofts udtalelser den 5. oktober 1954 i regeringens programmerklæring fremhævede udenrigsministeren det betydningsfulde i en frisindet mindretalspolitik og nævnte specielt det ønskelige i, at det dansksindede mindretal fik mulighed for en rimelig repræsentation i den slesvig-holstenske landdag.

Under den efterfølgende debat fremsatte den radikale ordfører Jørgen Jørgensen følgende forslag om overgang til næste sag på dagsordenen:

»Idet folketinget opfordrer regeringen til under de kommende forhandlinger i Paris om London-overenskomsten og Vesttysklands optagelse i NATO at begære spørgsmålet om Danmarks stillingtagen udsat, så der bliver fornøden tid til grundig undersøgelse og overvejelse af de med overenskomsten forbundne omstændigheder, som særlig berører Danmarks interesser, og idet tinget henstiller til regeringen, at Danmarks tilslutning til Vesttysklands genoprustning og optagelse i NATO ikke gives, forinden spørgsmålet har været genstand for en i den anledning afholdt folkeafstemning, går tinget over til næste sag på dagsordenen.«

hvilket forslag den kommunistiske folketingsmand Aksel Larsen anbefalede at stemme for.

Socialdemokratiet, Venstre og Det konservative Folkeparti gav tilslutning til, at Forbundsrepublikken Tyskland blev optaget i NATO på de omtalte vilkår, men de to sidstnævnte partier samt Danmarks Retsforbund, der ikke tog stilling til hovedspørgsmålet, drog med varieret styrke mindretalsspørgsmålet ind i debatten. Thorkil Kristensen formulerede synspunktet på følgende måde: »Når nu Vesttyskland optages i den vestlige demokratiske familie, venter og forudsætter vi, at Vesttyskland også lever op til de demokratiske grundsætninger, som her er gældende, også vedrørende behandlingen af nationale mindretal«, medens Ole Bjørn Kraft konkluderede: »Vi håber, regeringen vil bidrage til at gøre det klart, at Danmarks tiltrædelse af Tysklands nye status foregår i forventningen om, at der også i Sydslesvig må tilvejebringes en ny status.« Viggo Starcke (Danmarks Retsforbund) spurgte, om udenrigsministeren »vil benytte lejligheden til på bred basis at redegøre for Danmarks synspunkter vedrørende mindretallene og eventuelt at henstille, forlange eller sørge for, at der tilsikres os en ordning på dette område«.

Udenrigsminister H. C. Hansen udtalte som svar herpå:

»Må jeg i anledning af de udtalelser, der er faldet... om det danske mindretal i Sydslesvig, generelt sige, at jeg har til hensigt på det forestående NATO-møde i Paris

at fremsætte en udtalelse om dette spørgsmål i overensstemmelse med mine bemærkninger i min tale i formiddags. Og jeg vil gerne føje til, at jeg skal bestræbe mig for i så vid udstrækning, som det må findes fornuftigt og forsvarligt ved tilrettelæggelsen af udtalelsen, at tage hensyn til de forskellige udtalelser om hele spørgsmålet, som er fremsat her under debatten.»

På Socialdemokratiets, Venstres og Det konservative Folkepartis vegne fremsatte derefter Poul Hansen (Kalundborg) forslag til en dagsorden, der opfordrede udenrigsministeren til på NATO-rådsmødet at fremføre de danske synspunkter vedrørende de dansksindede sydslesvigeres interesser (bilag 92). De to sønderjyske repræsentanter for partiet Venstre, Jørgen Gram og Heick, havde også ordet under debatten, idet problemet forinden havde været drøftet på et hovedbestyrelsesmøde i partiet Venstre i den sønderjyske storkreds. Jørgen Gram beklagede, at Danmark ikke havde været deltager i forhandlingerne om Bruxelles-traktatens omdannelse til Den vesteuropæiske Union. Under sådanne forhandlinger kunne danske synspunkter efter hans opfattelse med større effekt være gjort gældende end på NATO-rådsmødet. Yderligere sagde han:

»Alle medlemmerne i NATO skal give tilslutning til, at Tyskland optages som medlem. Her har vi også vetoret. Før Danmark giver afkald på denne, mener jeg, den højtærede udenrigsminister burde henlede vore allieredes opmærksomhed på vore problemer i Sydslesvig og få den ansvarlige leder af den tyske forbundsstat, dr. Adenauers sikring af, at vore dansksindede landsmænd i Sydslesvig helt og fuldt og i alle instanser i enkeltstaten Slesvig-Holsten ikke bliver ringere stillet end andre borgere, men får fuld ligeret nu og i fremtiden, og som en dansk folkedel får samtlige menneskerettigheder.»

Jørgen Gram mente, at man burde gøre anerkendelsen af Forbundsrepublikkens optagelse i NATO afhængig af en ordning i Sydslesvig. Han brugte følgende vending: »Den danske udenrigsminister har ret og pligt til at fastholde vore allieredes opmærksomhed om Danmarks og vore dansksindede landsmænds berettigede mindstekrav, før Danmark giver sin tilslutning til Tysklands optagelse i NATO og til dets genoprustning. Samtidig må der gøres opmærksom på vore tidligere henvendelser, som fortsat har deres berettigelse.»

Hr. Heick fremdrog forskellige forhold i forbindelse med det lige forinden afholdte landdagsvalg og henstillede i overensstemmelse med Jørgen Gram, at den danske ambassade i Bonn blev instrueret om, samtidig med at det sydslesvigske problem blev fremført i Paris, at gøre forbundskansler, dr. Adenauer opmærksom på de danske klager. Hr. Heick gik ud fra, at dr. Adenauer ikke ville være til stede i Paris, i al fald ikke ved mødets første del.

Da udenrigsministeren ikke direkte havde svaret på Jørgen Grams henstilling, gentog han den: »at udenrigsministeren skulle søge at fremskaffe et tilsagn fra den tyske statschef om, at Kielerklæringen*) skulle have lovs gyldighed, enten ved direkte henvendelse til forbundskansler Adenauer eller ved tilsagn om hjælp, medens

*) Den slesvig-holstenske landsregerings erklæring af 26. september 1949 om det dansksindede mindretals rettigheder.

det endnu er muligt, fra USA eller fra det England, som har foranlediget dette dokument skabt.«

Hertil svarede udenrigsminister H. C. Hansen med at henvise til dagsordenen og sagde desuden:

»Jeg kan ikke lade mig binde på hænder og fødder over for en situation og en forhandlingsmulighed, som jeg ikke fuldt ud er i stand til at overse på forhånd. Det må det ærede medlem uden videre kunne erkende. Jeg skal gerne på den givne foranledning sige, at jo stærkere kraft, der kan sættes bag Kielerklæringens ånd og ord, jo bedre vil det være, og vi kan forhåbentlig hjælpes ad med, hvad vi kan gøre i så henseende.«

Dermed sluttede debatten.

Den af Socialdemokratiet, Venstre og Det konservative Folkeparti stillede dagsorden vedtoges med disse tre partiers stemmer (133), medens 22 (Det radikale Venstre og Danmarks kommunistiske Parti) stemte imod og 6 medlemmer/ (Danmarks Retsforbund) tilkendegav, at de hverken stemte for eller imod.

Under Det nordatlantiske Råds møde i Paris den 22. oktober 1954 tilsluttede udenrigsminister H. C. Hansen sig den af de tre vestlige stormagter under London-konferencen fremsatte erklæring om deres forhold til Forbundsrepublikken. Hans udtalelse er gengivet i bilag 93. Det hed heri bl. a., at Danmark følte sig overbevist om, at det var et fælles ønske, at enhver reel mulighed for forhandlinger mellem Øst og Vest ville blive nøje udforsket, ligesom man gik ud fra, at NATO-politikken måtte være elastisk, således at den kunne tilpasses under ændrede forhold.

I forbindelse med behandlingen af protokollen til Den nordatlantiske Traktat vedrørende Forbundsrepublikkens tiltrædelse holdt udenrigsministeren den i bilag 94 gengivne tale, hvori det sydslesvigske spørgsmål blev bragt frem. Han fremhævede i sit indlæg, at behandlingen af et mindretal kan få karakteren af et symbol på det fremtidige samarbejde, og henviste til, at det tyske mindretal var repræsenteret i det danske folketing, medens det danske mindretal syd for grænsen, der var 4-5 gange så stort, ikke havde sæde i den slesvig-holstenske landdag. I folketinget var den forventning blevet udtalt, at de idealer, der lå bag NATO-samarbejdet, ville få Tyskland til at vise tilsvarende forståelse for betydningen af en frisindet politik i alle forhold, der vedrørte et mindretal, idet en sådan kunne medvirke til at opretholde et gensidigt godt forhold. Indlægget sluttede med udtryk for håbet om, at forbundsregeringen i samarbejde med den slesvig-holstenske landsregering måtte kunne finde en tilfredsstillende løsning på problemet.

★

Dette blev optakten til de dansk-tyske mindretalsforhandlinger, der resulterede i afgivelsen af den danske regerings erklæring om det tyske mindretals rettigheder og den tyske forbundsregerings erklæring om det danske mindretals rettigheder. Folketingets godkendelse af den danske regeringserklæring indhentedes samtidig med den endelige godkendelse af protokollen om Tysklands optagelse i NATO, den 19. april 1955. Behandlingen af sidstnævnte spørgsmål omfattede tre punkter på dagsordenen, nemlig:

1. Et den 20. januar 1955 af folketingsmand Oluf Pedersen, Danmarks Retsforbund, fremsat forslag til beslutning af folketingets angående folkeafstemning.
2. Et den 11. marts 1955 af 5 medlemmer af Det radikale Venstres folketingsgruppe fremsat forslag til lov om folkeafstemning om Danmarks tiltrædelse af konventionen om Vesttysklands genoprustning og optagelse i NATO. Forslaget er optrykt som bilag 95.
3. Et den 25. marts 1955 af stats- og udenrigsminister H. C. Hansen fremsat forslag til folketingsbeslutning om Danmarks godkendelse af Forbundsrepublikken Tysklands tiltrædelse af Den nordatlantiske Traktat.

Disse tre forslag kom til første behandling under ét i folketinget den 14. april 1955, og efter udvalgsbehandlingen foretoges anden behandling den 19. april 1955. Der fremkom ikke væsentligt nyt under disse behandlinger. Det bør dog nævnes, at stats- og udenrigsminister H. C. Hansen i sin forelæggelsestale efter at have omtalt den militære værdi af et tysk forsvarsbidrag fremhævede aftalernes politiske værdi ved bl. a. at udtale:

»I det hele taget tror jeg, at man gør klogt i ikke at vurdere Parisaftalerne udelukkende under en øjeblikkelig militær synsvinkel. Deres politiske betydning på længere sigt er efter min opfattelse den overvejende.«

Udvalgsbetænkningen (bilag 96) var ganske kort. Et flertal bestående af Socialdemokratiet, Venstre og Det konservative Folkeparti indstillede regeringsforslaget til godkendelse og forslagene om folkeafstemning til forkastelse, medens et mindretal bestående af Det radikale Venstres repræsentant indstillede regeringsforslaget til forkastelse og anbefalede partiets lovforslag om folkeafstemning til godkendelse. Et andet mindretal bestående af Danmarks Retsforbunds repræsentant fastholdt kravet om folkeafstemning og stillede et ændringsforslag til regeringsforslaget, hvorefter ratifikation først kunne finde sted efter godkendelse ved en folkeafstemning.

§ 1 og § 2 i det radikale lovforslag om folkeafstemning forkastedes med henholdsvis 135 og 136 stemmer mod 28, medens 3 medlemmer hverken stemte for eller imod. Hermed bortfaldt lovforslaget. Det af Danmarks Retsforbund stillede ændringsforslag til regeringsforslaget forkastedes ligeledes med 136 stemmer mod 28 stemmer, medens 3 afholdt sig fra at stemme. Regeringsforslaget vedtoges derefter med 145 stemmer (Socialdemokratiet, Venstre, Det konservative Folkeparti, medlemmer af Danmarks Retsforbund, grønlandske repræsentanter samt repræsentanten for det tyske mindretal) mod 24 (Det radikale Venstre, Danmarks kommunistiske Parti og medlemmer af Danmarks Retsforbund). Fra dansk side ratificeredes protokollen om Forbundsrepublikken Tysklands tiltrædelse af Den nordatlantiske Traktat den 21. april 1955, og samtlige deltageres godkendelse forelå den 5. maj 1955. Den 6. maj deponerede Forbundsrepublikken Tyskland sit tiltrædelsesinstrument i Washington og blev dermed medlem af Den nordatlantiske Traktat.

Som det fremgår af det foregående, kom Forbundsrepublikken Tysklands optagelse i Den nordatlantiske Traktat til at spille en væsentlig rolle for påbegyndelsen af de dansk-tyske mindretalsforhandlinger, der førte frem til mindretalserklæringerne af 29. marts 1955. Disse erklæringer blev indledningen til en harmonisk udvikling af det dansk-tyske grænseforhold.

Kilde: Udenrigsministeriet: *Dansk sikkerhedspolitik 1948-1966*, bind I: Fremstilling, København: Udenrigsministeriet 1968.